

GRAVURILE RUPESTRE DIN „PEȘTERA CU INCIZII”

de MARIN CĂRCIUMARU și PETRU BRIJAN

„Peștera cu incizii” este situată în apropierea satului Finațe, comuna Cimpani, jud. Bihor, fiind săpată în calcarele negre carniene ale peretelui Izbucului, la 500 m altitudine absolută (fig. 1).

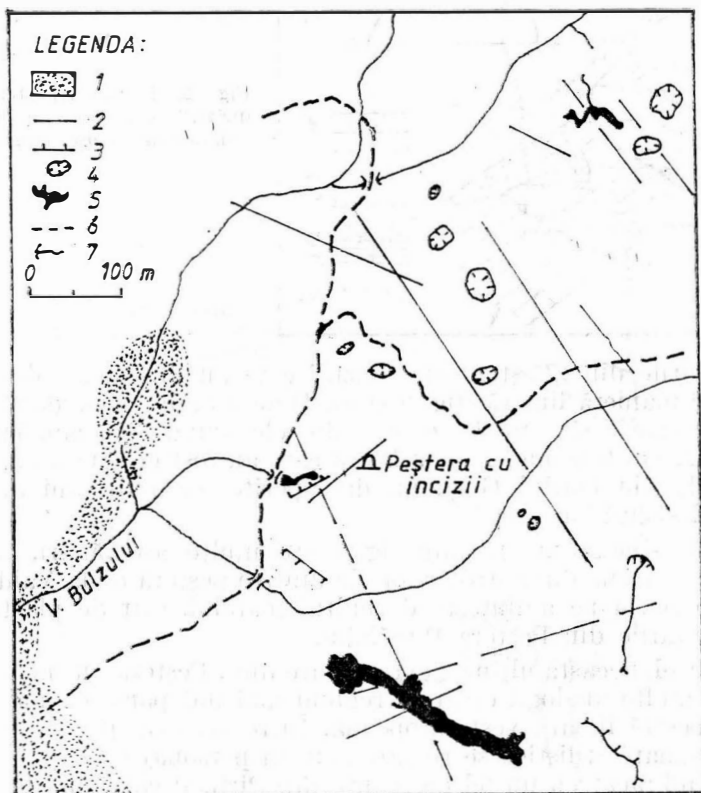

Fig. 1. Zona carstică în care este situată „Peștera cu incizii”.
1 necarstificabil; 2 falie; 3 linie de șariaj; 4 dolină; 5 galerie de peșteră; 6 drum forestier; 7 izbuc, ponor.

„Peștera cu incizii” a fost descoperită în anul 1975 de D. Sisină și P. Brijan¹, care au observat pentru prima dată gravurile de aici, fără să le descrie însă într-o publicație de specialitate.

¹ L. Vălenaș, M. Bleahu, P. Brijan, G. Halasi, *Nymphaea*, 5, 1977, p. 209—335.
Studiul nostru a fost prezentat la redacție în decembrie 1987

Peștera are dimensiuni modeste, nedepășind 9 m lungime și o denivelare de + 1 m. Gravurile se află la circa 4,60 m de la intrare (fig. 2), fiind efectuate pe un mic pinten al peretelui din dreapta, înclinat la mai puțin de 45°. Pe suprafața calcarului s-a prelins un „montmilch”² care, în prezent, este întărit puternic, formind o manta deasupra calcarului, de circa 1 cm grosime. Uneori acest strat de „montmilch” a crăpat și s-a desprins, afectând chiar gravurile.

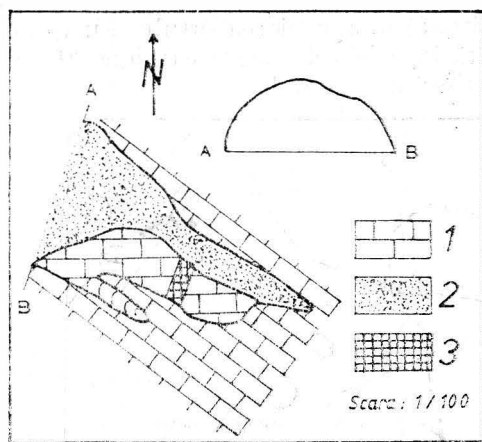

Fig. 2. Planul „Peșterii cu incizii”. 1 calcar : 2 depozit sedimentar : 3 zona cu gravuri.

Gravurile din „Peștera cu incizii” constau din două siluete umane realizate în manieră liniară (fig. 3 și 4). Dimensiunile celor două reprezentări antropomorfe sînt modeste, una din ele avînd 35.5 cm, iar cealaltă puțin sub 24 cm lungime. Prin stilul în care au fost efectuate, ne amintesc de gravurile din nordul Gorjului, descoperite cu mulți ani în urmă de C. S. Nicolăescu-Plopșor³.

Astfel, silueta umană din fig. 3 are multe asemănări, în redarea trăsăturilor, cu una din antropomorfele dintr-o peșteră de la Vaidei (fig. 5), iar cea din fig. 4 ne amintește de cultul soarelui, atît de plastic sugerat de reprezentările din Peștera Pircălabu.

De altfel, această ultimă reprezentare din „Peștera cu incizii” (fig. 4) își găsește multe analogii chiar în regiuni mai îndepărtate, mai cu seamă în arta rupestră liniară vest-europeană. Între acestea, poate cea mai frapantă asemănare stilistică se remarcă cu un personaj cu capul înconjurat de raze și îmbrăcat cu un fel de manta din Pirineii catalani, de la Coll de la Font-Roja, Caixas. La fel ca silueta umană din „Peștera cu incizii” el ridică brațul drept într-un gest solemn (fig. 6), iar cel stîng pare a ține

² „Montmilch” este un agregat mineral format din calcit pulverulent frecvent imbibat cu apă, în general alb și de consistență monominerală (calcit, gips etc.). Vezi G. Diaconu, *Trav. de l'Institut de Spéologie „Emile Racovitză”*, 15, 176, p. 227-230.

³ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Arhivele Olteniei*, 5, 1926, p. 49-50, 131-134; Idem, *Arhivele Olteniei*, 6, 1928, p. 37-48; Idem, *Arhivele Olteniei*, 8, 1929, p. 93-95; Idem, *Mem. Muz. Reg. al Olteniei*, 1, 1929, p. 3-5 și 6-8; Idem, *L'art rupestre carpatho-balkanique, in XVe Congrès International d'Anthropologie & d'Archéologie Préhistorique, Portugal, 21-30 Septembre 1930* (f. a.), p. 1-8; Idem, *Jahrbuch für Prähistorische & Ethnographische Kunst*, 22, 1966/1969, p. 63-70.

sub protecția sa un mic personaj, care nu este exclus să fi existat inițial și în peștera noastră, dar care a dispărut probabil odată cu distrugerea stratului de „montmilleh“.

Așa cum remarcă J. Abélanet ⁴, reprezentarea de la Coll de la Font-Roja nu poate fi interpretată decît în legătură cu cultul soarelui.

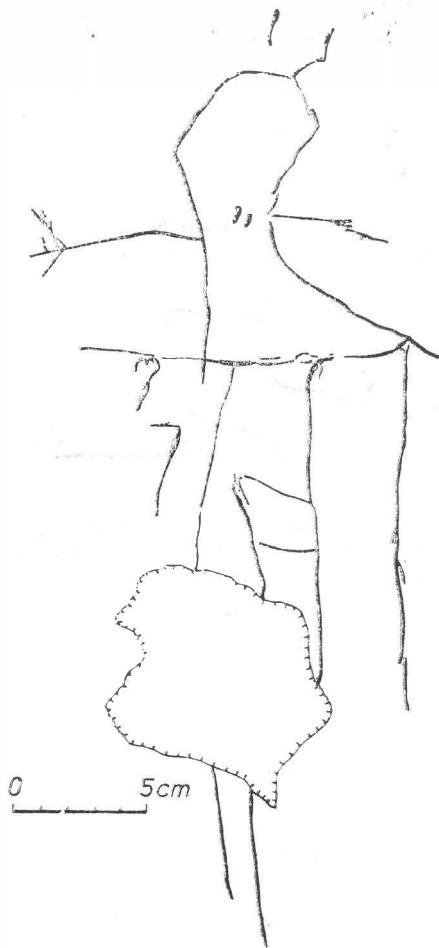
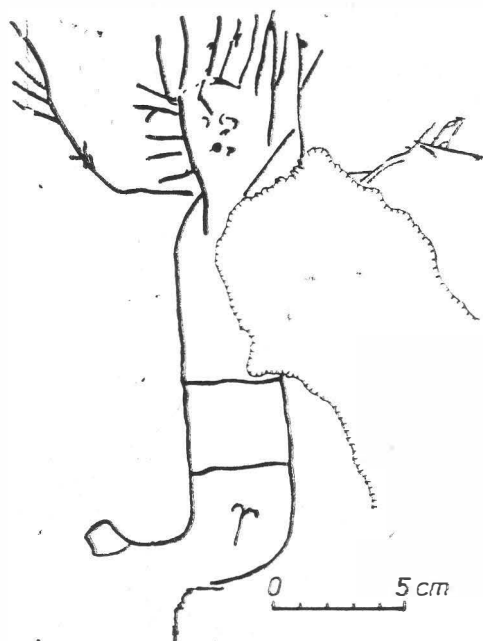

Fig. 3. Gravură din „Peștera cu incizii“, reprezentînd probabil un „drăcușor“ (desen după peretele peșterii).

Uneori reprezentările umane soleiforme capătă aspecte de-a dreptul bizare, cum se întîmplă pe plafonul de la Auvent du Chevalier, în locul numit Coquibus, la Milly-la-Forêt (Essonne) din Bazinul parisian (fig. 7/1), pe piatra de la Arad (Israel) (fig. 7/2) sau de la Peyra Escrita (Pirineii orientali) (fig. 7/3). Toate aceste reprezentări se înscriu totuși într-o manieră comună în a sugera legătura om-soare.

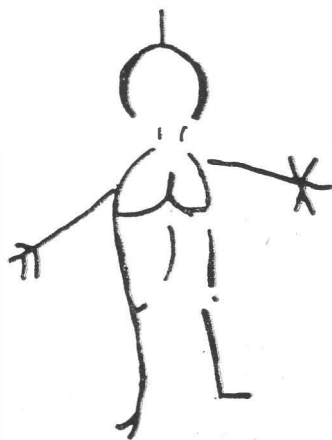
⁴ J. Abélanet, *Signes sans paroles. Cent siècles d'art rupestre en Europe occidentale*, Paris, 1986, p. 291.

Fig. 4. Gravură din „Peștera cu incizii”, reprezentând o siluetă umană executată în stil solciform (desen după peretele peșterii).

Siluetă umană solciformă din „Peștera cu incizii” (fig. 4) poartă în partea inferioară a corpului un însemn al sexului masculin. Marcarea sexului la figurile umane din această perioadă este obișnuită, observându-se o relativă varietate a detaliilor stilistice (fig. 8). Un semn asemănător se

Fig. 5. Antropomorfă de la Vaidei (jud. Gorj).

poate observa în partea superioară a corpului celelalte siluete din „Peștera cu incizii”, dar poziția sa este greu de interpretat în sensul marcării sexului masculin al acestei antropomorfe.

De fapt, această siluetă (fig. 3), prin cele două linii de deasupra capului, pare mai degrabă a indica intenția artistului de a reda un drăcușor,

Fig. 6. Personaj gravat de la Coll de la Font-Roja, Caixas (Pirineii catalani).

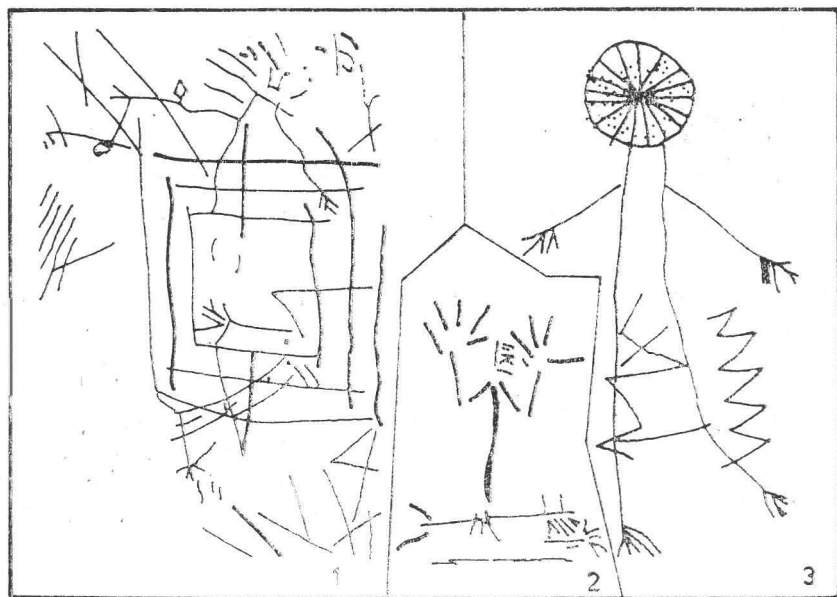

Fig. 7. Diferite moduri de redare a figurii umane în legătură cu cultul soarelui. 1 antropomorfă de pe plafonul de la Auvent du Chevalier (Essonne); 2 gravură de pe piatra de la Arad (Israel); 3 figură umană soareliformă cu cap reprezentat printr-o roată cu raze multiple și numeroase puncte de la Peyra Escrita, comuna Forniguera (Pirineii orientali).

amintind de multitudinea unor astfel de reprezentări la Valcamonica (Italia) sub numele de „diavolo”. Figurații de acest fel nu lipsese însă nici în arta rupestră gorjeană, mai cu seamă în Peștera Muierilor și Peștera Pircălabu⁵.

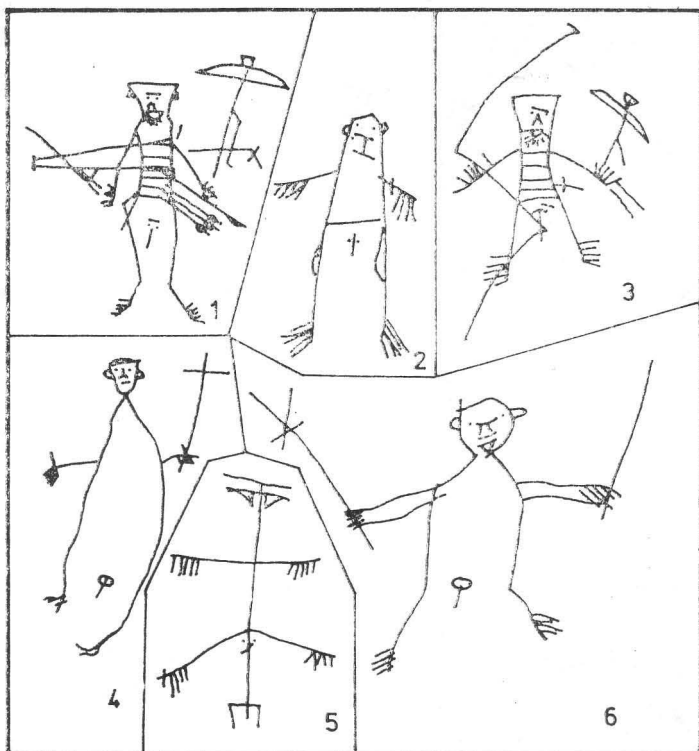

Fig. 8. Marcarea sexului masculin în gravura liniară de la Peyra Escrita (1–6), comuna Formiguera (Pirineii orientali).

Prin cele două siluete gravate în „Peștera cu incizii” una reprezentând o antropomorfă în stil soleiform, cea de-a doua un drăcușor, ne-am putea gândi la o eventuală intenție a artistului de a sugera lupta dintre spiritele răului și cele ale binelui.

Avem în vedere faptul că, mai ales în epoca metalelor, omul preistoric se închina soarelui, ca o recunoaștere a rolului său în derularea celor două mari cicluri climatice — vară și iarnă — materializate economic prin semănatul și culesul recoltei, extrem de importante, în procesul de sedentarizare, în asigurarea hranei comunității și, în consecință, a perpetuării generațiilor.

Trebuie să menționăm, de asemenea, în acest sens, că poziția celor două siluete din „Peștera cu incizii” nu pare a fi întâmplătoare în cadrul

⁵ M. Cărciumaru, *Mărturiile artei rupestre preistorice în România*, București, 1987, p. 236–237.

general al artei schematică liniare europeană. Omul soleiform este dispus sub reprezentarea interpretată ca drăcușor, după cum adesea în arta schematică vest-europeană „geniile tutelare”, redată de cele mai multe ori sub forma soarelui umanizat, se găsesc dispuse la baza gravurilor cu care formează ansamblul respectiv sau în dreapta acestora ⁶.

Nu este exclus ca mina dreaptă a siluetei om-soare, îndreptată în sus, spre cea a drăcușorului, să semnifice un fel de avertisment, de luare aminte, în fața spiritelor rele. Mina stângă a reprezentării soleiforme, întinsă la orizontală, pare într-o poziție protectoare, chiar dacă sub ea poate că nu a existat niciodată gravată o siluetă umană, precum la Coll de la Font-Roja.

După ce semnificația animalului pictat pe pereții grotelor în paleolitic dispăruse, rolul acestuia este preluat, la începutul epocii bronzului, de soare, figurat singur sau în apropierea omului, în cuplul om-soare, ca simbol al victoriei eroilor asupra forțelor demonice și ale morții ⁷.

După E. Anati ⁸, soarele gravat sau pictat pe roci reprezintă o forță transmisă unui individ, prin intermediul magic al unei „imgini-reale” moștenite încă din paleolitic.

La rîndul său, R. Grosso ⁹ consideră că, într-o manieră sintetică, diversele interpretări privind cultul soarelui se fondează pe rolul benefic al astrului suveran, generator de viață, iar multiplele sale figurații devin semne magice destinate pentru a stăruie pe lângă puterile oculte în favoarea personajelor reprezentate.

J. Abélanet ¹⁰ atribuie cultului soarelui vîrsta artei megalitice intens răspindite atît în zona atlantică, cît și în cea mediterană. Însă, în timp ce în arta megalitică soarele nu a îmbrăcat niciodată o formă umană, în arta liniară, alături de simbolurile tradiționale, cercurile sau liniile radiale, apar reprezentări de om-soare personificate : cu o roată solară în chip de cap la Peyra Escrita ; aureolă cu raze la Font-Roja etc. După părerea sa, arta liniară, și mai cu seamă gravurile din Pirinei, s-ar data începînd cu ultimele secole dinaintea erei noastre, fiind moștenirea unei lungi elaborări simbolice, ca o tradiție rupestră și o interesantă tentativă a omului spre expresia materială a gîndirii sale.

Avînd în vedere unele analogii stilistice, amintite mai sus, nu este exclus ca și gravurile din „Peștera cu incizii” să aibă o vîrstă asemănătoare. Date prețioase asupra vechimii gravurilor s-ar putea însă obține în viitor eventual printr-un sondaj în sedimentul peșterii care nu este exclus să conștine urme de cultură materială ale omului care a efectuat inciziile respective.

Descoperirea gravurilor rupestre în stil liniar din „Peștera cu incizii” are o importanță deosebită, deoarece *reînscris* teritoriul țării noastre în aria unor astfel de manifestări artistice preistorice, după ce gravuri și desene executate într-o manieră similară în Gorj au fost date uitării (după ce inițial fuseseră privite cu îndoielă) și poate din această cauză distruse în prezent.

⁶ R. Grosso, *Trav. de l'Institut d'art préhistorique*, 10, 1968, p. 105—135.

⁷ F. Benoit, *Annales de la Faculté des Letres Aix-en-Provence*, 1954, p. 52—59.

⁸ E. Anati, *La civilisation du Val Camonica*. Grenoble, 1960, p. 105—146.

⁹ R. Grosso, *op. cit.*, p. 104—135.

¹⁰ J. Abélanet, *op. cit.*, p. 295—301.

În consecință, considerăm că descoperirea „Peșterii cu incizii”, pe lângă semnificația amintită mai sus, reconsideră autenticitatea gravurilor din Gorj descoperite de C. S. Nicolăescu-Ploșor încă din anul 1926 și le conferă valoarea științifică necesară.

Gravurile din „Peștera cu incizii” se adaugă unui patrimoniu al artei rupestre deja existent care, îmbogățit simțitor în ultima vreme, sperăm că va atrage tot mai mult atenția lumii științifice de pretutindeni.

LES GRAVURES RUPESTRES DE LA „GROTTE À INCISIONS”

RÉSUMÉ

La „Grotte à incisions” est située dans le voisinage du village de Finațe (commune de Cimpani, district de Bihor) dans la dépression du Crișul Negru, vers la zone montagneuse de Bihor, à une altitude absolue de 500 m (fig. 1).

La „Grotte à incisions” a de modestes dimensions qui atteignent 9 m en longueur et un dénivellement de + 1 m. Les gravures sont situées à une distance de 4,60 m de l'entrée (fig. 2) étant gravées sur une petite saillie de la paroi droite, inclinée à moins de 45°. À la surface du calcaire est situé un montmilch qui, à présent s'est fortement solidifié formant une crôte volumineuse d'environ 1 cm, au-dessus de cet calcaire. Cette crôte de montmilch s'est de temps en temps fissurée en affectant par son détachement même les gravures.

Les gravures de la „Grotte à incisions” sont représentées par deux silhouettes humaines, réalisées dans le style linéaire (fig. 3 și 4). Les dimensions de ces deux représentations sont modestes : l'une ayant 35,5 cm et l'autre presque 24 cm en longueur. Leur style rappelle des gravures du nord du district de Gorj, surtout celles étroitement liées au culte du soleil, de la grotte de Pircălabu.

La gravure des figures 4 de la „Grotte à incisions” trouve d'ail leurs ses analogies dans une représentation humaine ayant la tête entourée par des rayons et habillée d'un manteau, représentation des Pyrénées catalans, de Coll de la Font Roja, Caixas, associée par J. Abélanet au culte du soleil.

La silhouette humaine en forme de soleil de la „Grotte à incisions” (fig. 5) présente le signe du sexe masculin, vers la partie inférieure de la corps.

La deuxième de ces représentations de la „Grotte à incisions” semble montrer plutôt, par les deux lignes situées au-dessus de la tête, l'intention du créateur qui voulait reproduire un diabolin (fig. 3).

En analysant les deux silhouettes gravées de la „Grotte à incisions” (la première représentant une anthropomorphe en style du soleil, la deuxième — un diabolin) on pourrait penser à l'intention du créateur à nous suggérer la lutte entre les esprits du *Mal* et ceux du *Bien*.

Dans le cadre général de l'art schématique linéaire européen, la position de ces deux silhouettes de la „Grotte à incisions” n'est pas tout à fait, due au hasard.

La silhouette humaine en forme de soleil est représentée dans une forme interprétée comme celle d'un diabolin tout comme, dans l'art schématisé de l'Ouest de l'Europe, „les génies tutélaires” (représentés le

plus souvent sous la forme d'un soleil humanisé) sont disposés à la base des gravures de l'ensemble ou à leur droite.

Il n'est pas exclus que la main droite de la silhouette homme-soleil, disposée en haut, vers celle du diabolin, soit le signe d'un avertissement, d'un prendre-garde contre les mauvais esprits. La main gauche de la représentation en forme de soleil, étendue horizontalement, se trouve dans une position protectrice, même si au-dessus d'elle ne fût jamais gravée une silhouette humaine, comme il y a à Coll de la Font Roja.

Conformement aux analogies des situations trouvées dans l'art rupestre de l'Europe, relevées par le présent étude, il est possible que les gravures de la „Grotte à incisions“, soient réalisées pendant l'Époque des métaux.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Zone karstique où est située „La grotte à incisions“. 1 non-karstique; 2 faille; 3 ligne de charriage; 4 doline; 5 galerie de grotte; 6 route forestière; 7 ponor-gouffre.

Fig.

Fig. 2. Plan de la „Grotte à incisions“. 1 calcaire; 2 dépôt des sédiments; 3 zone à gravures.

Fig. 3. Gravures de la „Grotte à incisions“, représentant probablement un „diabolin“ (dessins copiés de la paroi de la grotte).

Fig. 4. Gravure de la „Grotte à incisions“ qui représente une silhouette humaine, exécutée en forme de soleil (dessin copié de la paroi de la grotte).

Fig. 5. Anthropomorphe de Vaidei (département de Gorj).

Fig. 6. Personnage gravé de Coll à Font-Roja, Caixas (Pyénées caalans).

Fig. 7. Diverses modalités de représenter la figure humaine liée au culte du soleil. 1 anthropomorphe du plafond d'Auvent du Chevalier (Essome); 2 gravure sur la pierre d'Arad (Israël); 3 figure humaine en forme de soleil avec la tête représentée à l'aide d'une roue ayant beaucoup de rayons et de points de Peyra Escrita, commune de Formiguera (Pyénées Orientaux)

Fig. 8. Marquage du sexe masculin dans la gravure linéaire de Peyra Escrita (1-6), commune de Formiguera (Pyénées Orientaux).

